

Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

26. Διεθνείς Εξωτερικότητες και Παγκόσμιο Περιβάλλον

1373 Διεθνής Οικονομική

Καθ. Γιώργος Αλογοσκούφης

Διεθνείς Εξωτερικότητες και η Οικονομική Διάσταση του Παγκόσμιου Περιβάλλοντος

Η διεθνής οικονομική ανάλυση παραδοσιακά επικεντρώνεται στη μελέτη των διασυνοριακών ροών αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων και εργασίας, καθώς και στους θεσμούς και τις πολιτικές που τις διέπουν.

Ωστόσο, από τα τέλη του 20ού αιώνα και ιδίως κατά τον 21ο αιώνα, καθίσταται ολοένα και σαφέστερο ότι η παγκόσμια οικονομία δεν μπορεί να γίνει κατανοητή χωρίς τη συστηματική ενσωμάτωση των διεθνών εξωτερικοτήτων και, ειδικότερα, των περιβαλλοντικών διαστάσεων της οικονομικής δραστηριότητας.

Οι διεθνείς εξωτερικότητες –θετικές ή αρνητικές– συνιστούν επιδράσεις που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα και δεν αποτυπώνονται πλήρως στις διεθνείς αγοραίες τιμές, οδηγώντας σε αποκλίσεις μεταξύ ιδιωτικού και κοινωνικού κόστους ή οφέλους σε παγκόσμια κλίμακα.

Το παγκόσμιο περιβάλλον αποτελεί το κατεξοχήν πεδίο στο οποίο οι διεθνείς εξωτερικότητες εκδηλώνονται με ένταση και συστημικό χαρακτήρα. Η κλιματική αλλαγή, η απώλεια βιοποικιλότητας, η ρύπανση των ωκεανών, η αποψίλωση των δασών και η υπερεκμετάλλευση φυσικών πόρων είναι φαινόμενα που συνδέονται άμεσα με την οικονομική μεγέθυνση, το διεθνές εμπόριο, την τεχνολογική πρόοδο και τα πρότυπα κατανάλωσης.

Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της οικονομικής δραστηριότητας σε μία χώρα δεν περιορίζονται εντός των συνόρων της. Για παράδειγμα, οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου επηρεάζουν το παγκόσμιο κλίμα ανεξαρτήτως της γεωγραφικής τους προέλευσης, ενώ οι αποφάσεις χρήσης γης ή ενέργειας σε μία περιοχή του πλανήτη μπορεί να έχουν επιπτώσεις στην ευημερία πληθυσμών χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά.

Εξωτερικότητες και τα Όρια των Μηχανισμών της Αγοράς

Από θεωρητική σκοπιά, οι διεθνείς εξωτερικότητες θέτουν στο προσκήνιο τα όρια του μηχανισμού της αγοράς ως εργαλείου αποτελεσματικής κατανομής των πόρων σε παγκόσμιο επίπεδο. Όταν τα ιδιωτικά κίνητρα δεν ευθυγραμμίζονται με το κοινωνικό συμφέρον, οι αγορές τείνουν να παράγουν υπερβολικές αρνητικές εξωτερικότητες ή ανεπαρκείς θετικές εξωτερικότητες. Στο περιβαλλοντικό πεδίο, αυτό μεταφράζεται σε υπερπαραγωγή ρύπανσης, υποεπένδυση σε καθαρές τεχνολογίες και ανεπαρκή προστασία κοινών πόρων, όπως η ατμόσφαιρα και οι ωκεανοί, που έχουν τα χαρακτηριστικά παγκόσμιων δημόσιων αγαθών ή κοινών πόρων (global commons).

Η διεθνής οικονομική διαθέτει ένα πλούσιο θεωρητικό οπλοστάσιο για την ανάλυση αυτών των φαινομένων. Η έννοια των εξωτερικοτήτων, που εισήχθη στη μικροοικονομική θεωρία για να εξηγήσει αποτυχίες της αγοράς σε εθνικό επίπεδο, επεκτείνεται στο διεθνές πεδίο, όπου τα προβλήματα συντονισμού και συλλογικής δράσης είναι εντονότερα. Η απουσία μιας παγκόσμιας κυβέρνησης με εκτελεστικές αρμοδιότητες καθιστά τη διαχείριση των διεθνών περιβαλλοντικών εξωτερικοτήτων εξαιρετικά σύνθετη. Τα κράτη λειτουργούν ως κυρίαρχοι δρώντες, με διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης, προτεραιότητες και ευπάθειες, γεγονός που δυσχεραίνει την επίτευξη δεσμευτικών και αποτελεσματικών διεθνών συμφωνιών.

Στο πλαίσιο αυτό, το παγκόσμιο περιβάλλον αναδεικνύεται όχι μόνο ως οικολογικό ζήτημα, αλλά και ως κεντρικό αντικείμενο διεθνούς πολιτικής οικονομίας. Οι διαπραγματεύσεις για το κλίμα, οι μηχανισμοί τιμολόγησης του άνθρακα, οι διεθνείς περιβαλλοντικές συμφωνίες και η πράσινη χρηματοδότηση συνδέονται άμεσα με ζητήματα ανταγωνιστικότητας, κατανομής βαρών και διεθνούς δικαιοσύνης. Οι αναπτυγμένες οικονομίες, που ιστορικά έχουν συμβάλει περισσότερο στις σωρευτικές εκπομπές, καλούνται να αναλάβουν μεγαλύτερο μερίδιο του κόστους προσαρμογής και μετριασμού, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες διεκδικούν τον απαραίτητο 'χώρο ανάπτυξης' για τη βελτίωση των βιοτικών τους συνθηκών.

Παγκοσμιοποίηση και Περιβάλλον

Η συζήτηση για τις διεθνείς εξωτερικότητες και το παγκόσμιο περιβάλλον συνδέεται στενά και με τη δυναμική της παγκοσμιοποίησης. Το διεθνές εμπόριο και οι παγκόσμιες εφοδιαστικές αλυσίδες έχουν ενισχύσει την οικονομική αποδοτικότητα και την παγκόσμια ευημερία, αλλά ταυτόχρονα έχουν μεταφέρει περιβαλλοντικές πιέσεις από τις χώρες κατανάλωσης στις χώρες παραγωγής. Το φαινόμενο της 'διαρροής άνθρακα' (carbon leakage) και η μετατόπιση ρυπογόνων δραστηριοτήτων σε χώρες με χαλαρότερες περιβαλλοντικές ρυθμίσεις αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα διεθνών εξωτερικοτήτων που συνδέονται άμεσα με το παγκόσμιο εμπόριο.

Σε αυτό το πλαίσιο, αναδύεται και το ζήτημα του ρόλου των διεθνών θεσμών και της παγκόσμιας διακυβέρνησης. Οργανισμοί όπως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, η Παγκόσμια Τράπεζα και άλλοι πολυμερείς θεσμοί επιχειρούν να διαμορφώσουν κανόνες, χρηματοδοτικά εργαλεία και πλαίσια συνεργασίας για την αντιμετώπιση των παγκόσμιων περιβαλλοντικών προκλήσεων. Διεθνείς συμφωνίες, όπως η Συμφωνία του Παρισιού, αποτελούν προσπάθειες εσωτερίκευσης των αρνητικών περιβαλλοντικών εξωτερικοτήτων μέσω συλλογικών δεσμεύσεων, αν και η αποτελεσματικότητά τους εξαρτάται κρίσιμα από τη βούληση και την ικανότητα των κρατών να εφαρμόσουν τις συμφωνηθείσες πολιτικές.

Εξωτερικότητες

Η υπερθέρμανση του πλανήτη λόγω των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου είναι ένα κλασικό παράδειγμα οικονομικής εξωτερικότητας.

Μία οικονομική εξωτερικότητα υπάρχει όταν οι ενέργειες ατόμων και επιχειρήσεων, ή ομάδων ατόμων και επιχειρήσεων φέρνουν κάποια άλλα άτομα και επιχειρήσεις ή άλλες ομάδες ατόμων και επιχειρήσεων σε χειρότερη ή καλύτερη θέση, χωρίς οι υπεύθυνοι για τις ενέργειες αυτές να φέρουν το κόστος ή να απολαμβάνουν τα οφέλη από τις επιπτώσεις των ενεργειών τους επί των άλλων.

Εξωτερικότητες υπάρχουν σε πολλές καθημερινές αλληλεπιδράσεις και σε πολλούς τύπους οικονομικής δραστηριότητας.

Οι εξωτερικότητες είναι ένα κλασικό παράδειγμα μιας αποτυχίας της αγοράς και αποτελεί μια υπόθεση και δικαιολογία για παρέμβαση των κυβερνήσεων.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, 168.974 ομοσπονδιακοί υπάλληλοι, το 5% του συνόλου, χρεώνονται για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών εξωτερικοτήτων, σε υπηρεσίες όπως η Υπηρεσία Προστασίας Περιβάλλοντος (EPA) και το Υπουργείο Εσωτερικών.

Η Θεωρία των Εξωτερικότητων

Εξωτερικότητες μπορούν να προκύψουν είτε κατά τη διαδικασία παραγωγής είτε κατά τη διαδικασία κατανάλωσης.

Διακρίνουμε λοιπόν μεταξύ παραγωγικών και καταναλωτικών εξωτερικότητων.

Οι εξωτερικότητες μπορεί να είναι είτε αρνητικές (επιβάλλοντας κόστος σε άλλους) είτε θετικές (δημιουργώντας οφέλη για άλλους).

Οι εξωτερικότητες επισημάνθηκαν πρώτα από τον φιλόσοφο του Cambridge (Αγγλία) Henry Sidgwick, και αναλύθηκαν αργότερα συστηματικά από τον Alfred Marschall, Καθηγητή του Cambridge (Αγγλία), και κυρίως τον διάδοχο του στο Cambridge, Arthur Cecil Pigou.

Pigou, Arthur Cecil (1877-1959)

Ο Arthur Cecil Pigou (18 Νοεμβρίου 1877 - 7 Μαρτίου 1959) ήταν Άγγλος οικονομολόγος. Η έρευνά του κάλυψε διάφορους τομείς της οικονομίας, ιδίως τα οικονομικά της ευημερίας, αλλά περιλάμβανε επίσης τη θεωρία του οικονομικού κύκλου, την ανεργία, τα δημόσια οικονομικά, τους αριθμοδείκτες και τη μέτρηση της εθνικής παραγωγής.

Το 1908 ο Pigou εξελέγη Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας στο Πανεπιστήμιο του Cambridge ως διάδοχος του Alfred Marshall. Κατείχε τη θέση μέχρι το 1943. Ως δάσκαλος και συν-ιδρυτής της Σχολής Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο του Cambridge, εκπαίδευσε και επηρέασε πολλούς οικονομολόγους του Πανεπιστημίου, πολλοί από τους οποίους κατέλαβαν έδρες καθηγητών οικονομικών σε όλο τον κόσμο.

Η πιο διαρκής συνεισφορά του Pigou ήταν το *The Economics of Welfare*, το 1920, στο οποίο ανέλυσε τις οικονομικές επιπτώσεις των εξωτερικοτήτων και την ιδέα ότι τα προβλήματα που προκύπτουν από αυτές θα μπορούσαν να διορθωθούν με την επιβολή ενός ειδικού φόρου (Pigouvian). Η έννοια των εξωτερικοτήτων παραμένει κεντρική στα σύγχρονα δημόσια οικονομικά.

Βλ. Pigou, A.C. (1920), *The Economics of Welfare*, Macmillan, London.

Το Χαλυβουργείο και οι Ψαράδες

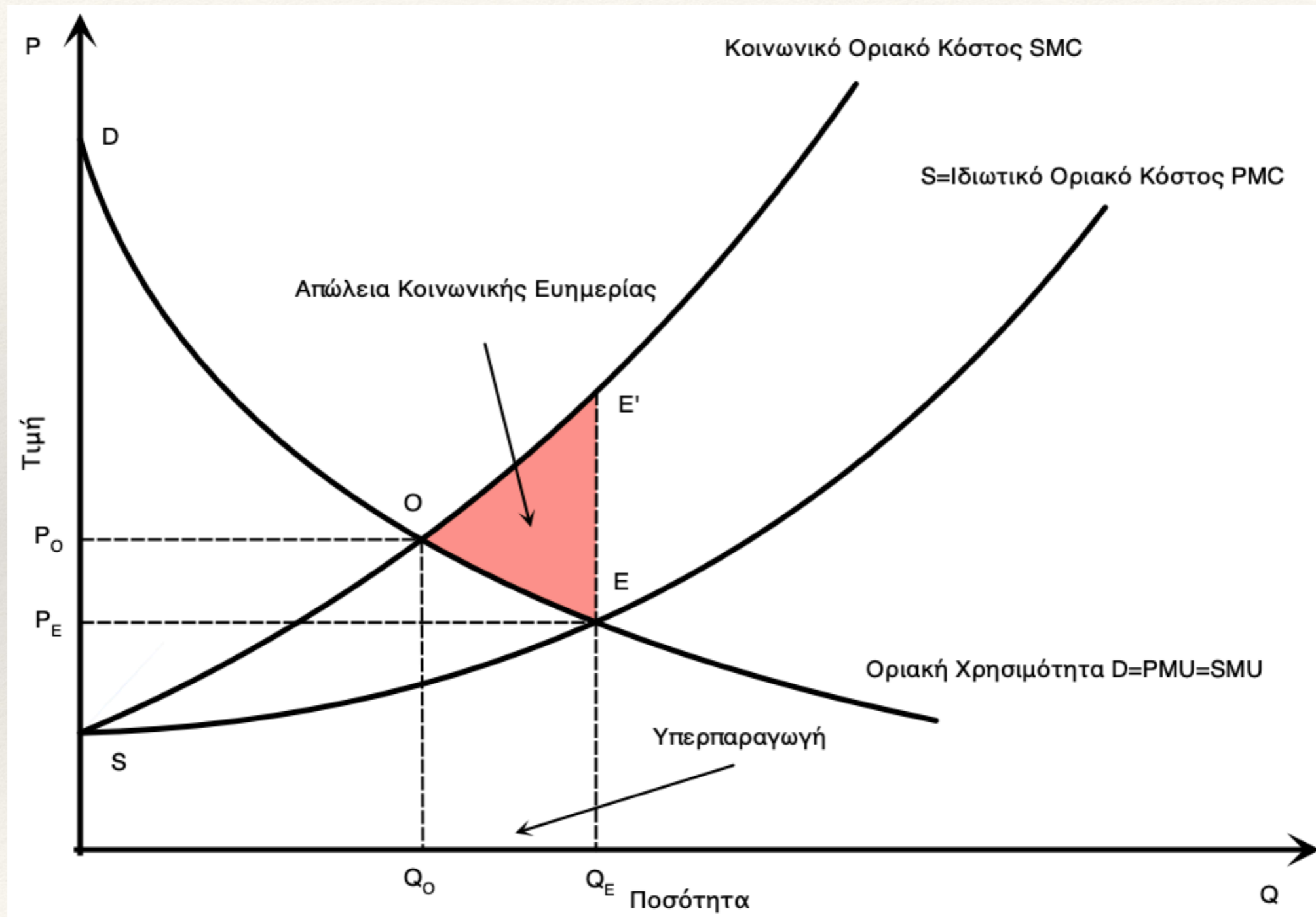
Σκεφτείτε ένα χαλυβουργείο που βρίσκεται δίπλα σε ένα ποτάμι. Παράγει χάλυβα, αλλά ένα υποπροϊόν της διαδικασίας παραγωγής, είναι «απόβλητα» που απορρίπτονται στον ποταμό. Όσο περισσότερος χάλυβας παράγεται, τόσο περισσότερα «απόβλητα» απορρίπτονται στον ποταμό.

Πιο κάτω είναι ένα ψαροχώρι. Από τότε που το εργοστάσιο χάλυβα άρχισε να ρίχνει «απόβλητα» στο ποτάμι, το αλίευμα των ψαράδων έχει μειωθεί σε ένα μικρό ποσοστό των προηγούμενων αλιευμάτων τους.

Αυτό το σενάριο είναι ένα κλασικό παράδειγμα αρνητικής παραγωγικής εξωτερικότητας. Η παραγωγή χάλυβα επιβάλλει ένα κόστος στους ψαράδες, το οποίο το εργοστάσιο χάλυβα δεν λαμβάνει υπόψη τις παραγωγικές αποφάσεις του.

Αυτό οδηγεί σε υπερπαραγωγή χάλυβα (και αποβλήτων) σε σχέση με το κοινωνικά επιθυμητό, καθώς η τιμή του χάλυβα είναι χαμηλότερη από το κοινωνικά βέλτιστο επίπεδο της, λόγω του ότι το εργοστάσιο δεν λαμβάνει υπόψη στους υπολογισμούς του το επιπλέον κόστος που προκαλείται στους ψαράδες.

Μία Αρνητική Παραγωγική Εξωτερικότητα

Επιπτώσεις των Αρνητικών Παραγωγικών Εξωτερικοτήτων

Οι αρνητικές παραγωγικές εξωτερικότητες συνεπάγονται ότι το κοινωνικό οριακό κόστος παραγωγής είναι υψηλότερο από το ιδιωτικό οριακό κόστος παραγωγής.

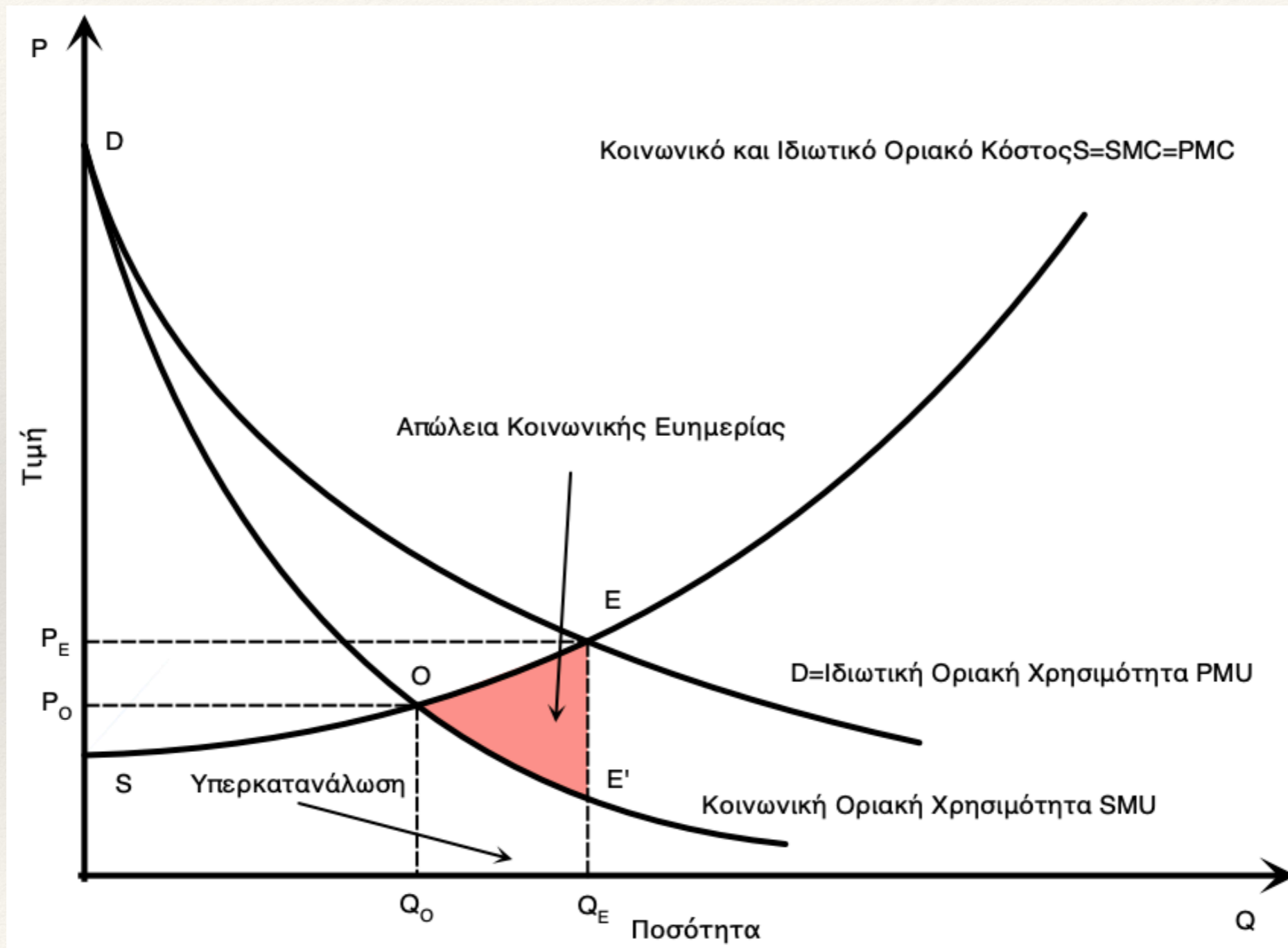
Δεδομένου ότι οι παραγωγοί αποφασίζουν βάσει του ιδιωτικού οριακού κόστους παραγωγής, υπάρχει υπερπαραγωγή σε σχέση με τον κοινωνικά βέλτιστο όγκο παραγωγής.

Οι τιμές είναι χαμηλότερες από αυτές που θα ήταν κοινωνικά βέλτιστες, και ως εκ τούτου στην ισορροπία υπάρχει επίσης και υπερκατανάλωση.

Αυτή η υπερπαραγωγή και υπερκατανάλωση συνεπάγεται κοινωνική απώλεια, δεδομένου ότι η αύξηση του πλεονάσματος παραγωγού και καταναλωτή δεν αρκεί για να αντισταθμίσει πλήρως το εξωτερικό κόστος που επιβάλλεται από την εξωτερικότητα σε τρίτους.

Έτσι, μια αρνητική παραγωγική εξωτερικότητα συνεπάγεται αποτυχία της αγοράς. Η ελεύθερη αγορά δεν οδηγεί στον κοινωνικά βέλτιστο συνδυασμό τιμών και ποσοτήτων, αλλά σε υψηλότερη παραγωγή και κατανάλωση από ό, τι θα ήταν κοινωνικά βέλτιστη.

Μία Αρνητική Καταναλωτική Εξωτερικότητα

Επιπτώσεις Αρνητικών Καταναλωτικών Εξωτερικοτήτων

Οι αρνητικές καταναλωτικές εξωτερικότητες συνεπάγονται ότι η κοινωνική οριακή χρησιμότητα της κατανάλωσης είναι χαμηλότερη από την ιδιωτική οριακή χρησιμότητα της κατανάλωσης.

Δεδομένου ότι οι καταναλωτές αποφασίζουν βάσει της ιδιωτικής οριακής χρησιμότητας της κατανάλωσης, υπάρχει υπερβολική κατανάλωση σε σχέση με τον κοινωνικά βέλτιστο όγκο.

Οι τιμές είναι υψηλότερες από αυτές που θα ήταν κοινωνικά βέλτιστες, και ως εκ τούτου στην ισορροπία υπάρχει επίσης υπερπαραγωγή.

Αυτή η υπερπαραγωγή και υπερκατανάλωση συνεπάγεται κοινωνική απώλεια, δεδομένου ότι η αύξηση του πλεονάσματος παραγωγού και καταναλωτή δεν αρκεί για να αντισταθμίσει πλήρως το εξωτερικό κόστος που επιβάλλεται από την εξωτερικότητα σε τρίτους.

Έτσι, μια αρνητική καταναλωτική εξωτερικότητα συνεπάγεται αποτυχία της αγοράς. Η ελεύθερη αγορά δεν οδηγεί στον κοινωνικά βέλτιστο συνδυασμό τιμών και ποσοτήτων, αλλά σε υψηλότερη κατανάλωση και παραγωγή από ό, τι θα ήταν κοινωνικά βέλτιστη.

Ιδιωτικές Λύσεις σε Αρνητικές Εξωτερικότητες: Το Θεώρημα του Coase

Στο παράδειγμα του χαλυβουργείου και των ψαράδων, ο ποταμός υποτίθεται ότι ήταν κοινή ιδιοκτησία. Δεν ανήκε ούτε στο χαλυβουργείο ούτε στους ψαράδες.

Τι θα γινόταν αν οι ψαράδες είχαν δικαιώματα ιδιοκτησίας στο ποτάμι; Τότε θα μπορούσαν να αναγκάσουν τη χαλυβουργική εταιρεία να τους αποζημιώσει για κάθε τόνο χάλυβα και τα 'απόβλητα' που παρήγαγε. Στην ισορροπία, αυτό θα αύξανε το ιδιωτικό οριακό κόστος για την εταιρεία στο ίδιο επίπεδο με το κοινωνικό οριακό κόστος και θα αντιμετώπιζε το πρόβλημα της εξωτερικότητας.

Ακόμα κι αν ο ποταμός ανήκε στην χαλυβουργική εταιρεία, οι ψαράδες θα μπορούσαν να της προσφέρουν αποζημίωση για τον περιορισμό της παραγωγής χάλυβα και αποβλήτων, καθιστώντας το ιδιωτικό οριακό κόστος για αυτήν ίσο με το κοινωνικό οριακό κόστος. Και πάλι, το πρόβλημα της εξωτερικότητας θα είχε λυθεί.

Αυτή η λύση στο πρόβλημα των εξωτερικοτήτων προτάθηκε το 1960 από τον Ronald Coase. Πρότεινε ότι οι εξωτερικότητες μπορούν να εσωτερικοποιηθούν, με τη θέσπιση κατάλληλων δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Αυτός ο τύπος λύσης είναι γνωστός ως το θεώρημα του Coase (Coase Theorem). Αυτό το θεώρημα υποδηλώνει ότι σε πολλές περιπτώσεις το πρόβλημα των εξωτερικοτήτων μπορεί να αντιμετωπισθεί με τη θέσπιση κατάλληλων δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Έτσι, το θεώρημα του Coase Theorem προτείνει έναν πολύ περιορισμένο ρόλο για την κυβερνητική πολιτική, τον καθορισμό των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας.

Coase, Ronald (1910-2013)

Ο Ronald Harry Coase (29 Δεκεμβρίου 1910 - 2 Σεπτεμβρίου 2013) ήταν Βρετανός οικονομολόγος και συγγραφέας. Ήταν για μεγάλο μέρος της ζωής του Καθηγητής Οικονομικών στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Σικάγο, όπου έφτασε το 1964 και παρέμεινε για το υπόλοιπο της ζωής του. Τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ στα Οικονομικά το 1991.

Αφού σπούδασε με το εξωτερικό πρόγραμμα του Πανεπιστημίου του Λονδίνου το 1927–29, ο Coase μπήκε στο London School of Economics, όπου πήρε μαθήματα με τον Arnold Plant.

Ο Coase, ο οποίος πίστευε ότι οι οικονομολόγοι πρέπει να μελετήσουν πραγματικές αγορές και όχι θεωρητικές, καθιέρωσε τη θεωρία της επιχείρησης, ως μέσου αντιμετώπισης του κόστους συναλλαγών στις αγορές. Ο Coase είναι περισσότερο γνωστός για δύο εργασίες του: «Η φύση της εταιρείας» (The Nature of the Firm, 1937), η οποία εισάγει την έννοια του κόστους συναλλαγών για να εξηγήσει τη φύση και τα όρια των επιχειρήσεων, και «Το πρόβλημα του κοινωνικού κόστους» (the Problem of Social Cost, 1960), το οποίο προτείνει ότι τα καλά καθορισμένα δικαιώματα ιδιοκτησίας θα μπορούσαν να ξεπεράσουν τα προβλήματα των εξωτερικοτήτων (βλ. Θεώρημα Coase) Επιπλέον, η προσέγγιση κόστους συναλλαγών του Coase έχει σημαντική επιρροή στα σύγχρονα οργανωτικά οικονομικά, όπου επαναφέρθηκε από τον Oliver E. Williamson.

Προβλήματα με τη Λύση του Coase

Το πρόβλημα ανάθεσης: Η ανάθεση ευθύνης και ο καθορισμός των κατάλληλων ζημιών είναι γεμάτη δυσκολίες, ειδικά όταν υπάρχει αβεβαιότητα και απουσία πλήρους πληροφόρησης, και υπάρχουν πολλοί παράγοντες που δημιουργούν ή επηρεάζονται από την εξωτερικότητα.

Το πρόβλημα αναμονής: Ανακύπτει όταν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας κατέχονται από περισσότερα από ένα μέρη. Τα κοινόχρηστα δικαιώματα ιδιοκτησίας δίνουν σε κάθε ιδιοκτήτη εξουσία έναντι όλων των άλλων. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε διακοπή των διαπραγματεύσεων καθώς κάθε ιδιοκτήτης προσπαθεί να αντέξει και να επιτύχει ένα καλύτερο ιδιωτικό αποτέλεσμα για τον εαυτό του. Σε μια τέτοια περίπτωση η λύση Coase διαλύεται.

Το πρόβλημα του ελεύθερου καβαλλάρη (Free Rider): Όταν μια επένδυση έχει ιδιωτικό κόστος αλλά συλλογικό όφελος, τα άτομα θα υποεπενδύσουν. Θα προσπαθήσουν να οφεληθούν, χωρίς να πληρώσουν το μερίδιό τους στο κόστος. Σε ισορροπία, ο καθένας μπορεί να προσπαθήσει να ωφεληθεί χωρίς να συμμετάσχει στο κόστος, και η λύση Coase θα καταρρεύσει.

Κόστος συναλλαγών και προβλήματα διαπραγμάτευσης: Τέλος, η προσέγγιση του Coasian αγνοεί το θεμελιώδες πρόβλημα που είναι δύσκολο να διαπραγματευτεί όταν υπάρχουν μεγάλοι αριθμοί ατόμων σε μία ή και στις δύο πλευρές της διαπραγμάτευσης. Ακόμη και για μικρής κλίμακας εντοπισμένες εξωτερικότητες υπάρχουν προβλήματα διαπραγμάτευσης. Φανταστείτε να προσπαθείτε να πληρώσετε κάποιον για να σταματήσει το κάπνισμα σε ένα εστιατόριο. Ή προσφέροντας στον διπλανό σας γείτονα χρήματα για να μειώσετε την ένταση της μουσικής του.

Συμπέρασμα: Ορισμένες εξωτερικές δυνατότητες μπορούν να αντιμετωπιστούν μέσω καθορισμού δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, αλλά πολλές δεν μπορούν.

Ο Ρόλος των Δικαιωμάτων Ιδιοκτησίας και η “Τραγωδία των Κοινών”

Για μία σειρά από πλουτοπαραγωγικές πηγές, και το περιβάλλον είναι ανάμεσα σε αυτές, δεν υπάρχουν σαφώς καθορισμένα δικαιώματα ιδιοκτησίας.

Όταν διάφοροι παραγωγοί ή χώρες εκμεταλλεύονται μία πλουτοπαραγωγική πηγή που τους ανήκει από κοινού, ο ρυθμός εκμετάλλευσης αυτής της πηγής είναι υπερβολικός, καθώς ο κάθε παραγωγός (ή η κάθε χώρα), με το να μεγιστοποιεί τα δικά του οφέλη, δεν λαμβάνει υπόψη του τις αρνητικές επιπτώσεις που επιφέρει η συμπεριφορά του στην ευημερία των άλλων.

Το πρόβλημα αυτό είναι ευρύτερα γνωστό ως η τραγωδία των κοινών, καθώς το παγκόσμιο περιβάλλον αποτελεί κοινή και όχι ατομική ή εθνική ιδιοκτησία.

Το ζήτημα του περιβάλλοντος είναι ένα ζήτημα στο οποίο η ανάπτυξη μιας χώρας, στο βαθμό που βασίζεται σε διαδικασίες οι οποίες προκαλούν βλάβη στο παγκόσμιο περιβάλλον, προκαλεί αρνητικές εξωτερικές επιπτώσεις στην ευημερία των υπολοίπων χωρών.

Εναλλακτικές Λύσεις στο Πρόβλημα των Διεθνών Εξωτερικοτήτων

Υπάρχουν διαφόρων μορφών λύσεις στο πρόβλημα των διεθνών εσωτερικοτήτων. Η μία είναι να επιβληθεί διεθνώς ένας φόρος που να εξισώνει την αγοραία διεθνή τιμή του αγαθού με την ανώτερη, κοινωνικά βέλτιστη, διεθνή τιμή (φόρος Pigou). Αυτό θα διασφαλίσει ότι δεν θα υπάρχει υπερπαραγωγή του ρυπαίνοντα αγαθού και ότι η συνολική παραγόμενη ποσότητα θα ισούται με το βέλτιστο.

Οι φόροι Pigou έχουν κάποια πλεονεκτήματα σε θεωρητικό επίπεδο, διότι διατηρούν τον αποκεντρωμένο χαρακτήρα των αγορών διορθώνοντας το σήμα της τιμής. Ωστόσο, η πρακτική εφαρμογή τους αντιμετωπίζει σημαντικές δυσκολίες. Η ακριβής μέτρηση του οριακού εξωτερικού κόστους ή οφέλους είναι συχνά δύσκολη, ιδίως όταν οι ζημιές είναι αβέβαιες, διάχυτες ή μακροχρόνιες, όπως στην περίπτωση της κλιματικής αλλαγής. Επιπλέον, οι φόροι Pigou συναντούν συχνά πολιτικές αντιστάσεις, καθώς επιβάλλουν εμφανή κόστη σε επιχειρήσεις και καταναλωτές.

Εναλλακτικά, θα μπορούσαν να τεθούν περιορισμοί στην παραγόμενη ποσότητα από τις διάφορες χώρες, ώστε η συνολική παραγόμενη ποσότητα διεθνώς να ισούται με το κοινωνικά βέλτιστο επίπεδο. Το ερώτημα που προκύπτει είναι όμως πως θα κατανεμηθούν οι περιορισμοί μεταξύ των διαφόρων χωρών και των διαφόρων παραγωγών.

Μια ελκυστική λύση είναι τα συστήματα εμπορεύσιμων αδειών ρύπανσης. Σε ένα τέτοιο σύστημα, ο ρυθμιστής καθορίζει ένα συνολικό ανώτατο όριο εκπομπών και κατανέμει ή δημοπρατεί άδειες, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο συναλλαγής. Τα συστήματα αυτά συνδυάζουν περιβαλλοντική βεβαιότητα (μέσω του ανώτατου ορίου) με οικονομική αποδοτικότητα (μέσω των συναλλαγών). Οι επιχειρήσεις με χαμηλό κόστος μείωσης εκπομπών περιορίζουν περισσότερο τις εκπομπές τους και πωλούν άδειες, ενώ εκείνες με υψηλότερο κόστος αγοράζουν άδειες. Έτσι εξισώνονται τα οριακά κόστη μείωσης και ελαχιστοποιείται το συνολικό κόστος συμμόρφωσης. Η οικονομική λογική των εμπορεύσιμων αδειών έχει ευρεία αποδοχή και τέτοια συστήματα έχουν εφαρμοστεί σε διάφορα πλαίσια. Ωστόσο, η επιτυχία τους εξαρτάται από τον προσεκτικό σχεδιασμό, την αξιόπιστη παρακολούθηση και την ισχυρή θεσμική υποστήριξη.

Άλλες λύσεις συνίστανται στην κεντρικά καθοριζόμενη κατανομή των αδειών.

Σε κάθε περίπτωση, λόγω των διεθνών εξωτερικοτήτων, η λύση στο πρόβλημα της υπερπαραγωγής ρύπανσης απαιτεί διεθνή συντονισμό πολιτικών, ο οποίος θα οδηγήσει στο κοινωνικά βέλτιστο αποτέλεσμα.

Η Τραγωδία των Κοινών και το Παγκόσμιο Περιβάλλον

Μια διαφορετική προσέγγιση στο πρόβλημα των εξωτερικοτήτων που δημιουργούνται αναφορικά με την εκμετάλλευση του παγκόσμιου περιβάλλοντος βασίζεται στο ότι το περιβάλλον είναι σε μεγάλο βαθμό ένα παγκόσμιο δημόσιο αγαθό, το οποίο ανήκει από κοινού σε όλες τις χώρες του κόσμου.

Όταν διάφορες χώρες εκμεταλλεύονται μία πλουτοπαραγωγική πηγή που τους ανήκει από κοινού, ο ρυθμός εκμετάλλευσης αυτής της πηγής είναι υπερβολικός, καθώς η κάθε χώρα, με το να μεγιστοποιεί τα δικά της οφέλη, δεν λαμβάνει υπόψη του τις αρνητικές επιπτώσεις που επιφέρει η συμπεριφορά της στην ευημερία των άλλων χωρών.

Το πρόβλημα αυτό έχει γίνει γνωστό ως η τραγωδία των κοινών (tragedy of the commons). Ο όρος αυτός αποδίδεται στον Βικτωριανό οικονομολόγο William Forster Lloyd και καθιερώθηκε από τον βιολόγο Garrett Hardin, για να περιγράψει μια κατάσταση κατά την οποία άτομα που ενεργούν ανεξάρτητα και ορθολογικά, σύμφωνα με το δικό τους συμφέρον, συμπεριφέρονται τελικά αντίθετα προς το συλλογικό συμφέρον της κοινωνίας, εξαντλώντας έναν κοινό πόρο.

Η “Τραγωδία των Κοινών” και ο Garrett Hardin

Το όνομα “τραγωδία των κοινών”, χρησιμοποιήθηκε ως τίτλος ενός σημαντικού άρθρου του βιολόγου Garrett Hardin στο περιοδικό Science το 1968. Αναφορικά με το περιβάλλον ο Hardin αναφέρει ότι

“Ο ορθολογικός άνθρωπος διαπιστώνει ότι το μερίδιο του κόστους των αποβλήτων που απορρίπτει στα κοινά είναι μικρότερο από το κόστος του καθαρισμού των αποβλήτων του πριν τα απορρίψει στα κοινά. Δεδομένου ότι αυτό ισχύει για όλους, στο βαθμό που όλοι συμπεριφερόμαστε χωρίς περιορισμούς, μόνο ως ανεξάρτητες, ορθολογικές, μονάδες, είμαστε εγκλωβισμένοι σε ένα σύστημα όπου όλοι “λερώνουμε την κοινή μας φωλιά”.”

Που Οφείλεται η “Τραγωδία των Κοινών”

Η τραγωδία των κοινών οφείλεται στο ότι το περιβάλλον αποτελεί κοινή και όχι ατομική ιδιοκτησία.

Ως εκ τούτου, δεν λαμβάνουμε υπόψη στους ορθολογικούς ατομικούς μας υπολογισμούς παρά μόνο μέρος του κόστους που συνεπάγονται οι επιλογές μας για το περιβάλλον. Καθώς δεν λαμβάνουμε υπόψη αυτή την αρνητική εξωτερικότητα των επιλογών μας, οι επιλογές μας συνεπάγονται υπερβολική επιβάρυνση του περιβάλλοντος.

Η ιδέα αυτή εφαρμόζεται και στη διεθνή οικονομία, καθώς διάφορες χώρες, ενεργώντας ατομικά, λειτουργούν με τρόπο που οδηγεί σε υπερβολική μόλυνση του παγκοσμίου περιβάλλοντος, με το να μην υιοθετούν πολιτικές που το προστατεύουν.

Η Διεθνής Διάσταση της “Τραγωδίας των Κοινών”

Η τραγωδία των κοινών έχει εφαρμογή στο φαινόμενο του θερμοκηπίου αλλά και σε πολλές άλλες πτυχές του παγκοσμίου περιβάλλοντος, όπως η υπεραλίευση των θαλασσών, η καταστροφή των δασών και των υδάτινων πόρων, το εμπόριο προϊόντων που σχετίζονται με είδη υπό εξαφάνιση (ελεφαντοστό, δέρματα σπάνιων αιλουροειδών) κλπ.

Όταν η εκμετάλλευση μιας πλουτοπαραγωγικής πηγής έχει διεθνείς επιπτώσεις δεν αρκεί να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της τραγωδίας των κοινών σε εθνικό επίπεδο. Αντίθετα απαιτούνται διεθνείς συμφωνίες και λύσεις, ώστε κάθε κράτος, μεγιστοποιώντας τη δική του ευημερία, να μη θίγει με τις επιλογές του την ευημερία των υπολοίπων κρατών.

Το Φαινόμενο του Θερμοκηπίου

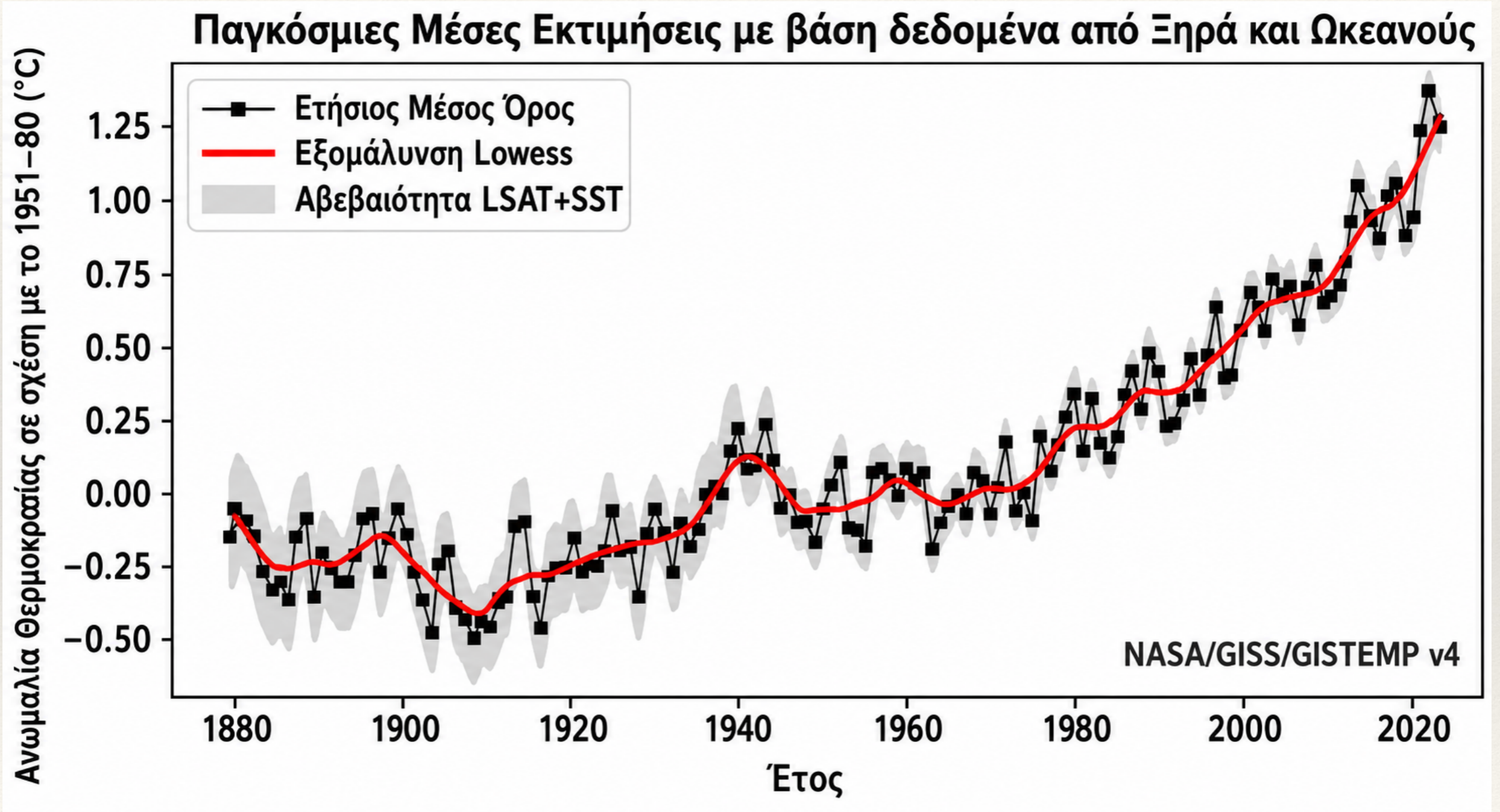
Ένα από πιο σημαντικά προβλήματα αναφορικά με το παγκόσμιο περιβάλλον είναι το φαινόμενο του θερμοκηπίου.

Το βασικό αέριο του θερμοκηπίου είναι το διοξείδιο του άνθρακα (CO₂), το οποίο εκλύεται από αυτοκίνητα, εργοστάσια, συστήματα θέρμανσης, την παραγωγή ηλεκτρισμού από λιθάνθρακα και βασικά οποιαδήποτε δραστηριότητα συνεπάγεται εσωτερική καύση.

Το διοξείδιο του άνθρακα δημιουργεί φαινόμενα θερμοκηπίου, δηλαδή τον εγκλωβισμό θερμότητας στην ατμόσφαιρα, και την άνοδο της θερμοκρασίας της γης.

Ακόμη και μικρές αυξήσεις στη μέση θερμοκρασία της γης μπορεί να έχουν δραματικές συνέπειες μέσω της τήξης των πάγων στους πόλους της γης, που προκαλεί άνοδο στη στάθμη των ωκεανών και αλλαγές στο κλίμα, επηρεάζοντας έτσι την ανθρώπινη υγεία, τα είδη υπό εξαφάνιση, τη γεωργία και την κτηνοτροφία, τον τουρισμό και την ποιότητα ζωής σε ολόκληρο τον πλανήτη.

Η Υπερθέρμανση του Πλανήτη

Η Ανάγκη για Διεθνείς Συμφωνίες

Η προστασία του παγκόσμιου περιβάλλοντος αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες συλλογικές προκλήσεις του 21ου αιώνα. Η κλιματική αλλαγή, η απώλεια βιοποικιλότητας, η υποβάθμιση οικοσυστημάτων και η ρύπανση των ωκεανών συνιστούν φαινόμενα με σαφώς υπερεθνικό χαρακτήρα, των οποίων οι επιπτώσεις δεν περιορίζονται εντός των συνόρων των κρατών που τα προκαλούν. Ως εκ τούτου, η αποτελεσματική αντιμετώπισή τους δεν μπορεί να βασιστεί αποκλειστικά σε εθνικές πολιτικές, αλλά απαιτεί συντονισμένη διεθνή δράση και θεσμικά πλαίσια παγκόσμιας συνεργασίας.

Οι παγκόσμιες περιβαλλοντικές συμφωνίες αποτελούν το βασικό εργαλείο με το οποίο η διεθνής κοινότητα επιχειρεί να εσωτερικεύσει τις διεθνείς περιβαλλοντικές εξωτερικότητες και να προστατεύσει κοινά αγαθά όπως το κλίμα, η ατμόσφαιρα, οι ωκεανοί και η βιοποικιλότητα. Η εξέλιξή τους αντικατοπτρίζει τόσο την αυξανόμενη επιστημονική κατανόηση των περιβαλλοντικών κινδύνων όσο και τις δυσκολίες διεθνούς συντονισμού σε έναν κόσμο κυρίαρχων κρατών με διαφορετικά συμφέροντα και επίπεδα ανάπτυξης.

Το Θεσμικό Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών

Η σύγχρονη διεθνής περιβαλλοντική διακυβέρνηση διαμορφώθηκε σε μεγάλο βαθμό στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Η Διάσκεψη του Ρίο το 1992 αποτέλεσε σημείο καμπής, καθώς καθιέρωσε την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης και ανέδειξε το περιβάλλον σε κεντρικό ζήτημα της παγκόσμιας πολιτικής.

Κεντρικό θεσμικό πυλώνα για το κλίμα αποτελεί η Σύμβαση Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (United Nations Framework Convention on Climate Change ή UNFCCC), η οποία θέτει ως μακροπρόθεσμο στόχο τη σταθεροποίηση των συγκεντρώσεων αερίων του θερμοκηπίου σε επίπεδα που αποτρέπουν επικίνδυνες ανθρωπογενείς παρεμβάσεις στο κλιματικό σύστημα.

Η Σύμβαση Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών δεν επιβάλλει ποσοτικούς στόχους μείωσης εκπομπών, αλλά καθιερώνει βασικές αρχές, όπως η αρχή της προφύλαξης και η αρχή των 'κοινών αλλά διαφοροποιημένων ευθυνών'.

Το Πρωτόκολλο του Κιότο: η Πρώτη Δεσμευτική Προσπάθεια

Η πρώτη απόπειρα επιβολής δεσμευτικών περιορισμών στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου πραγματοποιήθηκε με το Πρωτόκολλο του Κιότο (Kyoto Protocol) το 1997.

Το πρωτόκολλο του Κιότο βασίστηκε στη Σύμβαση Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή, το οποίο είχε επικυρωθεί από 189 χώρες, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ. Το πρωτόκολλο αυτό περιείχε συγκεκριμένους στόχους για τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου. Το Πρωτόκολλο εισήγαγε νομικά δεσμευτικούς στόχους μείωσης εκπομπών για τις ανεπτυγμένες χώρες, βασιζόμενο στην υπόθεση ότι αυτές έφεραν τη μεγαλύτερη ιστορική ευθύνη για την κλιματική αλλαγή.

Συγκεκριμένα, οι βιομηχανικές χώρες θα έπρεπε να μειώσουν τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου κατά 5,2% έως το 2010 σε σχέση με το 1990, κάτι που στην ουσία ισοδυναμούσε με εκπομπές χαμηλότερες κατά 29% σε σχέση με τις προβλέψεις για το 2010, χωρίς τη συμφωνία. Οι στόχοι για συγκεκριμένες οικονομίες ήταν -8% για την Ευρωπαϊκή Ένωση, -7% για τις ΗΠΑ, -6% για την Ιαπωνία, 0% για τη Ρωσία και μικρές επιτρεπόμενες αυξήσεις για την Αυστραλία και την Ισλανδία. Επιπλέον υπήρξε πρόβλεψη για τη δημιουργία μιας αγοράς για την αγοραπωλησία εκπομπών, ώστε μία χώρα η οποία υπερέκλυε το στόχο, να μπορούσε να πωλήσει δικαιώματα σε μία χώρα η οποία αδυνατούσε να τον καλύψει.

Το πρωτόκολλο επικυρώθηκε από 160 χώρες στις οποίες περιλαμβάνονταν 40 βιομηχανικές χώρες. Το σύνολο των χωρών που επικύρωσε το πρωτόκολλο αντιστοιχούσε στο 55% του συνόλου των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου. Η συνθήκη τέθηκε σε ισχύ το Φεβρουάριο του 2005.

Ωστόσο, οι ΗΠΑ, η χώρα από την οποία προέρχεται το μεγαλύτερο ποσοστό εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, δεν την επικύρωσαν. Οι λόγοι τους οποίους επικαλέστηκαν ήταν αμφιβολίες για τις επιπτώσεις των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου στο παγκόσμιο περιβάλλον, οι αρνητικές επιπτώσεις της συμφωνίας στην οικονομία τους και η εξαίρεση αναπτυσσομένων χωρών όπως της Κίνας και της Ινδίας από τη συμφωνία. Αντί για επικύρωση της συμφωνίας, οι ΗΠΑ ανέφεραν ότι θα ακολουθήσουν το δικό τους εναλλακτικό δρόμο για τη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου.

Δυσκολίες Εφαρμογής του Πρωτοκόλλου του Κιότο

Παρά τη θεσμική του καινοτομία, το Πρωτόκολλο του Κιότο αντιμετώπισε σημαντικούς περιορισμούς. Η μη συμμετοχή των Ηνωμένων Πολιτειών και η απουσία δεσμεύσεων για τις μεγάλες αναδυόμενες οικονομίες περιόρισαν δραστικά την αποτελεσματικότητά του. Ωστόσο, η εισαγωγή μηχανισμών όπως το διεθνές εμπόριο δικαιωμάτων εκπομπών και ο Μηχανισμός Καθαρής Ανάπτυξης αποτέλεσε σημαντική συμβολή στη σύνδεση περιβαλλοντικής πολιτικής και οικονομικών κινήτρων.

Προκειμένου να επιτευχθεί η συμμετοχή των ΗΠΑ στις διεθνείς προσπάθειες για τη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου συγκλήθηκε το Δεκέμβριο του 2009 η Σύνοδος Κορυφής για Κλίμα της Κοπεγχάγης, στην οποία μετείχαν 119 χώρες, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ. Η σύνοδος αυτή κατέληξε στη λεγόμενη Συμφωνία της Κοπεγχάγης, ότι η περαιτέρω άνοδος της θερμοκρασίας της γης θα έπρεπε να περιοριστεί κάτω από 2 βαθμούς Κελσίου, αλλά χωρίς δεσμευτικά μέτρα για την επίτευξη του στόχου αυτού. Συμφωνήθηκε επίσης κάθε χώρα να υποβάλλει τους δικούς της στόχους για τη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, και να υπάρξει ένα ταμείο το οποίο θα χρηματοδοτεί το κόστος των αναπτυσσομένων οικονομιών για τη μείωση των εκπομπών.

Το Μάρτιο του 2010, τόσο οι ΗΠΑ, όσο και η Κίνα και η Ινδία υπέγραψαν το Σύμφωνο της Κοπεγχάγης, μαζί με 100 άλλες χώρες.

Η Συμφωνία του Παρισιού και η Νέα Αρχιτεκτονική Κλιματικής Διακυβέρνησης

Η Συμφωνία του Παρισιού (Paris Agreement), η οποία υιοθετήθηκε το 2015, σηματοδότησε μία ουσιαστική στροφή στη διεθνή προσέγγιση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Σε αντίθεση με το Πρωτόκολλο του Κιότο, η Συμφωνία του Παρισιού βασίζεται στην καθολική συμμετοχή όλων των χωρών, ανεξαρτήτως επιπέδου ανάπτυξης, και στην αρχή των εθνικά καθορισμένων δεσμεύσεων (Nationally Determined Contributions).

Ο βασικός στόχος της Συμφωνίας είναι ο περιορισμός της αύξησης της παγκόσμιας μέσης θερμοκρασίας 'σαφώς κάτω από τους 2°C' σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα, με επιδίωξη τον περιορισμό στους 1,5°C. Παρότι οι στόχοι των χωρών δεν είναι νομικά δεσμευτικοί ως προς το επίπεδο μείωσης εκπομπών, η Συμφωνία εισάγει μηχανισμούς διαφάνειας, περιοδικής αξιολόγησης και πολιτικής πίεσης, οι οποίοι αποσκοπούν στη σταδιακή ενίσχυση της προσπάθειας σε εθνικό επίπεδο.

Προστασία του Στρώματος του Όζοντος: ένα Επιτυχημένο Παράδειγμα

Μια πιο επιτυχημένη προσπάθεια αποτελεί το Πρωτόκολλο του Μοντρεάλ για τις Ουσίες που Καταστρέφουν το Στρώμα του Όζοντος, το οποίο απαγόρευσε πλήρως τη χρήση χλωροφθορανθράκων (chlorofluorocarbons ή CFCs). Η επιστημονική έρευνα απέδειξε χωρίς αμφιβολία ότι οι χλωροφθοράνθρακες (CFCs) δημιουργούσαν την “τρύπα” του όζοντος. Επιπλέον, οι χλωροφθοράνθρακες μπορούσαν να υποκατασταθούν χωρίς μεγάλο κόστος τόσο στα ψυγεία, όσο και στα μηχανήματα κλιματισμού και σε άλλες συσκευές που τους χρησιμοποιούσαν. Έτσι αποδείχθηκε πιο εύκολο να συμφωνήσουν όλες οι χώρες στην πλήρη απαγόρευση της χρήσης των ουσιών αυτών. Η συμφωνία μπήκε σε εφαρμογή το 1989 και έχει ήδη μειώσει σημαντικά τη ζημιά στο στρώμα του όζοντος, επιτυγχάνοντας σχεδόν καθολική συμμόρφωση και απτά αποτελέσματα.

Η επιτυχία του Πρωτοκόλλου του Μόντρεαλ αποδίδεται σε διάφορους παράγοντες: την ισχυρή επιστημονική τεκμηρίωση, τη σαφή σύνδεση αιτίου–αποτελέσματος, τη διαθεσιμότητα τεχνολογικών υποκατάστατων και την ύπαρξη χρηματοδοτικών μηχανισμών στήριξης των αναπτυσσόμενων χωρών. Η μεταγενέστερη Τροποποίηση του Κιγκάλι επέκτεινε το πεδίο του Πρωτοκόλλου και στην αντιμετώπιση ισχυρών αερίων του θερμοκηπίου.

Βιοποικιλότητα, Οικοσυστήματα και Θαλάσσιο Περιβάλλον

Πέραν του κλίματος, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν διεθνείς συμφωνίες για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την προστασία οικοσυστημάτων. Η Σύμβαση για την Βιοποικιλότητα (Convention on Biological Diversity) επιδιώκει τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, τη βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων και τη δίκαιη κατανομή των ωφελειών από τη χρήση γενετικών πόρων.

Αντίστοιχα, η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Νόμο της Θάλασσας (United Nations Convention on the Law of the Sea) θέτει το νομικό πλαίσιο για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, ρυθμίζοντας ζητήματα ρύπανσης, υπεραλίευσης και διαχείρισης κοινών θαλάσσιων πόρων.

Οι πρόσφατες συμφωνίες για την προστασία της βιοποικιλότητας πέραν των εθνικών δικαιοδοσιών καταδεικνύουν τη συνεχιζόμενη εξέλιξη της διεθνούς περιβαλλοντικής διακυβέρνησης.

Από οικονομική σκοπιά, οι διεθνείς περιβαλλοντικές συμφωνίες επιδιώκουν να αντιμετωπίσουν αποτυχίες της αγοράς που σχετίζονται με διεθνείς εξωτερικότητες και παγκόσμια δημόσια αγαθά. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητά τους εξαρτάται από τον βαθμό συμμετοχής, τη φιλοδοξία των δεσμεύσεων και την ύπαρξη μηχανισμών επιβολής.

Η Υπεραλίευση των Θαλασσών

Μεγάλα προβλήματα ανακύπτουν με το πρόβλημα του περιορισμού της υπεραλίευσης των θαλασσών, της προστασίας του οξυρύγχου (το ψάρι από το οποίο προέρχεται το χαβιάρι) στην Κασπία Θάλασσα, της προστασίας της φάλαινας και ορισμένων ειδών τόνου, της προώθησης της οικολογικής αλιείας.

Πέραν των διεθνών συμφωνιών, ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος ανακύπτουν και σε διάφορες διενέξεις που αφορούν στο διεθνές εμπόριο.

Για παράδειγμα, οι ΗΠΑ προσπάθησαν να επιβάλλουν τους δικούς τους περιορισμούς στο τρόπο αλίευσης του τόνου (με δίκτυα τα οποία να μην εγκλωβίζουν τα δελφίνια) και της γαρίδας (με δίκτυα τα οποία να μην εγκλωβίζουν τις θαλάσσιες χελώνες), απαγορεύοντας τις εισαγωγές τόνου από το Μεξικό (που δεν χρησιμοποιούσε δίκτυα που προστατεύουν τα δελφίνια) και τις εισαγωγές γαρίδας από την Ινδία, τη Μαλαισία, το Πακιστάν και την Ταϊλάνδη (που δεν χρησιμοποιούσαν δίκτυα που προστατεύουν τις θαλάσσιες χελώνες). Το Μεξικό προσέφυγε στη GATT το 1991 και δικαιώθηκε, αλλά οι ΗΠΑ επέβαλλαν να αναγράφεται στις κονσέρβες τόνου αν η μέθοδος αλίευσης είναι φιλική προς τα δελφίνια ή όχι. Τό ίδιο συνέβη και με τις συσκευασίες της γαρίδας, που μετά από προσφυγή των ενδιαφερομένων χωρών στο Διεθνή Οργανισμό Εμπορίου το 1996 δικαιώθηκαν, αλλά υποχρεώνονται να γράφουν στη συσκευασία το ότι η αλίευση γίνεται τρόπο που δεν προστατεύει τις θαλάσσιες χελώνες.

Οι Μάχες για τα Τρόφιμα

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει απαγορεύσει τις εισαγωγές γενετικά τροποποιημένων τροφίμων από τις ΗΠΑ, που με τη σειρά τους προσέφυγαν στο Διεθνή Οργανισμό Εμπορίου το 2003 και δικαιώθηκαν τρία χρόνια αργότερα. Ωστόσο, η Ευρώπη επέμεινε ότι οι συσκευασίες θα πρέπει να αναφέρουν ότι τα τρόφιμα είναι γενετικά τροποποιημένα, κάτι που περιορίζει σημαντικά τις σχετικές εξαγωγές των ΗΠΑ προς την Ευρώπη.

Με τη σειρά τους κάποιες ευρωπαϊκές χώρες επιχειρούν εδώ και χρόνια να επιτύχουν απαγόρευση του διεθνούς εμπορίου στον γαλαζόπτερο (bluefin) τόνο, που είναι είδος υπό εξαφάνιση, αλλά αντιδρά η Ιαπωνία που είναι ο μεγαλύτερος καταναλωτής του είδους.

Συμπεράσματα

Οι παγκόσμιες συμφωνίες για την προστασία του περιβάλλοντος αποτελούν αναγκαία αλλά όχι επαρκή συνθήκη για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων. Αντικατοπτρίζουν τις δυνατότητες αλλά και τα όρια της διεθνούς συνεργασίας σε έναν κατακερματισμένο κόσμο. Η επιτυχία τους εξαρτάται από τη συνεχή ενίσχυση της επιστημονικής γνώσης, τη δημιουργία οικονομικών κινήτρων και τη σύνδεση της περιβαλλοντικής πολιτικής με την αναπτυξιακή στρατηγική των κρατών.

Η απουσία παγκόσμιας κυβέρνησης καθιστά τις συμφωνίες ευάλωτες στο πρόβλημα του 'ελεύθερου επιβάτη' (free rider), ενώ οι ανισότητες μεταξύ χωρών ως προς το εισόδημα και την ευπάθεια περιπλέκουν την κατανομή του κόστους. Παρά ταύτα, οι συμφωνίες αυτές διαμορφώνουν προσδοκίες, κατευθύνουν επενδύσεις και δημιουργούν θεσμικά πλαίσια που επηρεάζουν μακροχρόνια τις οικονομικές αποφάσεις.

Σε έναν πλανήτη με αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις, η διεθνής οικονομική ανάλυση καλείται να συμβάλει στη βελτίωση του σχεδιασμού και της εφαρμογής των παγκόσμιων συμφωνιών, ώστε η προστασία του περιβάλλοντος να καταστεί συμβατή με τη διατηρήσιμη ευημερία και τη διεθνή δικαιοσύνη.